

O'SIB KELAYOTGAN YOSH AVLODNI TARBIYALASHDA TA'LIM VA TARBIYANING UZVIY BOG'LIQLIGI

Xayitboyeva Nodira Abduvohidovna

Sirg'ali tibbiyot kolleji Hamshiralik ishi kafedrası yetakchi o'qituvchisi

Annotasiya: Mazkur maqolada bizning kelajagimiz bo'lgan yosh avlodning har tomonlama barkamol bo'lib voyaga yetishida ta'lim-tarbiyaning naqadar ahamiyatli ekanligi to'g'risida ma'lumot beradi.

Kalit so'zlar: *Pedagogika va ijtimoiy psixologiya, axloq mezonlari, komponentlar, xulq-atvorlar, ta'lim-tarbiya, dolzarb masala, odamiylik sifatleri, xalq manfaatlari, psixologik holat.*

Barkamol avlod jamiyat taraqqiyotining asosi. Shu bois mamlakatimizda ham jismonan, ham ma'nan barkamol avlodga ta'lim-tarbiya berish davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan. Islom Karimov: "Biz o'z kuchi va imkoniyatlariga tayanadigan, atrofida sodir bo'layotgan voqea-hodisalarga mustaqil munosabat bilan yondashadigan, ayni zamonda shaxsiy manfaatlarini mamlakat va xalq manfaatlari bilan uyg'un holda ko'radigan erkin, har jihatdan barkamol insonlarni tarbiyalashimiz kerak "1, - deb ta'kidlagan edi.

Ta'lim yosh avlodni mustaqil hayotga tayyorlashning asosiy komponentlaridan biridir. O'smir yoshdagi o'quvchilarning shaxsi va ularning kamoloti muammosi taraqqiy etayotgan va o'z taraqqiyotida yuksak cho'qqiga intilayotgan jamiyat uchun dolzarb masaladir. Har bir o'quv fanining o'rganilishi, ta'lim samarasi yuksak bo'lishi, bolalar erkin fikrlashni o'rganishi - naqadar dolzarb ekanligi hech kimda shubha uyg'otmaydi. Erkin fikrlay oladigan kishigina jamiyatda o'z mavqeini to'la idrok qila oladi. Bilimdonlikning muhim qismi bo'lgan insoniy demokratik munosabatlar tizimidagi teranlik shaxs taqdiri va salohiyatini belgilovchi muhim omildir.

Bugungi kunda o'smirlarning shaxslararo va ular o'rtasidagi o'zaro munosabatlari ma'lum bir darajada ularni shaxsidagi psixologik holatlarni o'zgartirish va ijobiy munosabatlarni shakllantirishda yordam beradi. Maktab ta'limining san'at yo'nalishi mazmuni bolalarning ta'lim-tarbiya olishiga, odamiylik sifatleri qunt bilan singdirib borilsa, ular yetuk va barkamol, sog'lom, mustaqil fikrlovchi shaxs bo'lib yetishadi.

Pedagogika va ijtimoiy psixologiya har bir o'smir shaxsning hayotning barcha jabhalarida o'zini erkin sezish va fikrlarini to'la-to'kis bayon etishiga o'rgatuvchi usul sifatida xizmat qiladi. Har bir yosh davrning psixologik hususiyatlarini hisobga olgan holda tarbiyaviy ta'sir o'tkazish bolada o'z vaqtida o'zini anglashni vujudga keltiradi. Bolada o'zini anglash tuyg'usi qancha erta uyg'onsa, shaxsiy nuqtai nazar, o'z huquqini his etish, o'zining aqliy va jismoniy imkoniyatlarini baholash shunchalik tez paydo bo'ladi.

"Bizni hamisha o'ylantirib keladigan yana bir muhim masala - bu yoshlarimizning odob-axloqi, yurish-turishi, bir so'z bilan aytganda, dunyoqarashi bilan bog'liq. Bugun

zamon shiddat bilan o'zgaryapti. Bu o'zgarishlarni hammadan ham ko'proq his etadigan k'im - yoshlar. Mayli, yoshlar o'z davrining talablari bilan uyg'un bo'lsin. Lekin ayni paytda o'zligini ham unutmasin. Biz kimmiz, qanday ulug' zotlarning avlodimiz, degan da'vat ularning qalbida doimo aks-sado berib, o'zligiga sodiq qolishga undab tursin. Bunga nimaning hisobidan erishamiz? Tarbiya, ta'lim va faqat shular hisobidan", deya ta'kidladi Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev.² Zero biz yoshlarimizni har tomonlama barkamol,erkin,ijodkor,mustaqil fikr egasi etib tarbiyalashni o'z vazifamiz deb bilamiz.

O'quvchilar odatda hayotdan va badiiy adabiyotdan olingan aniq misollar bilan to'liq hikoyalarni qiziqib tinglaydilar. Ularga axloq mezonlari, tarix qoidalari, Vatanimizning tabiiy boyliklari, ajoyib, mehnatkash kishilari, tarix, adabiyot, san'at haqida hikoya qilib berish mumkin. Badiiy adabiyot, radio, televidenie, gazeta va jurnallardagi maqolalar ham qimmatli material bo'ladi. Suhbat ham, hikoya ham o'quvchilarning yoshiga mos mavzularda, ular tushunadigan so'zlar orqali o'zbek tilida o'tkazilishi kerak. Eng yaxshisi, suhbat va hikoya mavzusini o'quvchilarning o'zlarini tanlasin, bunda suhbatning zavqishundan ta'minlanadi, o'quvchilar mavzuga befarq qaramaydilar. Namuna. O'quvchilar o'z atroflaridagi kishilarda hamma yaxshi axloqiy sifatlarni ko'rishlari va namuna olishlari nihoyatda muhimdir. O'qituvchining shaxsan o'zi namuna bo'lishi, ayniqsa yoshlarga katta ta'sir ko'rsatadi. Ular o'qituvchining darsda va hayotda o'zini qanday tutishini, atrofdagi kishilar bilan qanday muomala qilishini, o'z vazifalarini qanday bajarishini kuzatib yuradilar. O'quvchilar o'zlariga yaqin kishilarning xulq-atvoriga taqlid qiladilar. Xulq-atvorlar bolalarda yaxshi sifatlarning, ba'zan esa yomon sifatlarning ham tarkib topishiga ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun o'qituvchi va ota-onalar har qanday holatda ham o'zlarini tuta bilishlari kerak. Ular qayerda bo'lishmasin, atroflarida bolalar borligini his etishlari lozim. Shuningdek, namunadan xalq pedagogikasida ham keng foydalanilgan.

Mashq bolalar faoliyatini oqilona, maqsadga muvofiq ravishda va har tomonlama tashkil qilish, ularni axloq mezonlari va xulq-atvor qoidalarini bajarishga odatlantirishdir. Odatlar bolalikda tarkib topadi va keyin mustahkamlanib boradi. O'qituvchilar, ota-onalar bolalarda ijobiy odatlar shakllanishini kuzatib borishlari kerak. O'quvchilar odatlarni yaqinlaridan meros qilib olmaydi, balki ular bilan muntazam muloqotlari tufayli taqlid qilish, tarbiya orqali hosil qiladi. Oxir-oqibatda odat ehtiejga aylanadi. Mashq muayyan xatti-harakatlarni ko'p marotaba takrorlashni o'z ichiga oladi. Mashq va odatlantirish o'quvchi uchun ongli, ijodiy jarayondir. Mashq natijasida ko'nikma, odat, yangi bilimlar hosil qilinadi, o'quvchining aqliy qobiliyati rivojlanadi, axloqiy tajribasi kengayadi. Odatsiz tarbiya - poydevorsiz binoga o'xshaydi, odat esa muntazam mashq orqali mustahkamlanadi. O'rgatish-ijtimoiy xulq-atvorning odatiy shakliga aylantirish maqsadida tarbiyalanuvchilarning bajarishlari uchun rejali va izchil tarzda tashkil qilinadigan turli harakatlar, amaliy ishlardir. O'rgatish bir necha izchil harakatlar yig'indisidir. O'qituvchi bu harakatlarni ko'rsatib berishi, tushuntirishi, kuzatishi lozim. Tarbiya amaliyotida mashq qilishning turli xillari mavjud: faoliyatda mashq qilish; kun tartibi mashqlari, maxsus mashqlar. Faoliyatda mashq qilish mehnat, ijtimoiy faoliyat, jamoadagi faoliyat va o'zaro

munosabat odatlarini tarbiyalashga qaratilgandir. Kun tartibi mashqlari maktabda, oilada o'rnatiladigan kun tartibiga amal qilish, shu bilan bog'liq o'z istak va harakatlarni boshqarish, ish va bo'sh vaqtdan to'g'ri foydalanish odatiga o'rgatadi. Maxsus mashqlar madaniy xulq, malaka va ko'nikmalarni hosil qiladi va mustahkamlaydi. O'quvchilarning mehnat topshiriqlarini jamoa bo'lib bajarishlari ularni ijtimoiy xulq tajribalarini shakllantirishda alohida ahamiyatga egadir. O'quvchilar o'z kuchlarini umumishiga sarflashga, jamoa uchun mas'uliyatni his etishga o'rganadilar.

O'quvchilarning har biri O'zining o'sib, ulg'ayib, kamol topib borayotganini bilishi kerak. Faqat shundagina O'quvchi o'zining olg'a siljib borayotganini ko'ra biladi, o'z kuchiga ishonadi. Kattalarning so'zi bilan yurish-turish va xatti-harakatlarida tafovut bo'lmasligi kerak. Ilg'or kishilarning hayoti va faoliyatidan olingan yorqin ma'lumotlar, adabiy asarlardagi, kinofilmlardagi va spektakllardagi qahramonlar xatti-harakatidagi yaxshi namunalar bolalarning ongiga kuchli ta'sir qiladi. O'quvchilar o'qituvchilar tomonidan berayotgan bilim malaka va ko'nikmalar asosida shakllanib boradilar. Siz va biz ularga tarbiya berish jarayonida o'z kelajagimiz uchun zamin yani mustahkam poydevor tayyorlab boramiz. Aynan shuning uchun ham bizning har bir hatti harakatimiz va aytayotgan har bir so'zimiz o'quvchilar ongiga ta'sir etadigan kata kuch ekanligini doimo yodimizda saqlashimiz lozim.

Darhaqiqat, hamma zamonlarda yoshlarning ta'lim-tarbiyasi dolzarb masala bo'lib kelgan. Bugun bizning davrimizda ham yoshlarimizga nihoyatda yuksak e'tibor bilan qaralmoqda. Hukumatimiz tomonidan yoshlarimizga o'qish va mehnat qilish borasida hamma shart-sharoitlar muhayo qilingan. Endigi vazifamiz mana shu g'amxo'rliklarga munosib sa'y-harakatda bo'lishdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev.SH.M "2017-2021- yillarda O'zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi " 2017-yil 7-fevral -61b
2. Karimov I.A. O'zbekiston buyuk kelajak sari. T.: O'zbekiston, 1998. -684 b.
3. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch. - Toshkent: 2008. 176-b
4. R.A.Mavlonova va boshqalar "Tarbiyaviy ishlar metodikasi" Toshkent: "Fan va texnologiyalar. 2007 y.
5. Sh. Shodmonov va M. Axmedova "Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti" Fan va texnologiya n. Toshkent 2019- yil
6. Abdullaeva B. S. et al. The specifics of modern legal education and upbringing of schoolchildren in the countries of the post-soviet world //Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems. - 2020. - T. 12. - №. 2. - C. 2706-2714.
7. Abduganiev O. Developing Student Civil Competency //Eastern European Scientific Journal. - 2019. - №. 1.

8. Abduganiyev O. Formation of legal training aimed at competitiveness in pupils of secondary schools //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences. - 2019. - Т. 9. - №. 7.
9. Tursunboyevich Ozod Abduganiev. Pedagogical and psychological opportunities for the development of social active civil competences in students. // ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. Year : 2021, Volume : 11, Issue : 3
10. Tokhirov A.I. "WRITING CONTROL PROGRAMS FOR COMPUTER NUMERAL CONTROL MACHINES" // Universum: технические науки : электрон. научн. журн. 2021. 5(86). URL: <https://7universum.com/ru/tech/archive/item/11810>. DOI - 10.32743/UniTech.2021.86.5.11810
11. Tokhirov A.I. "APPLICATION PROCEDURE CAD/CAM/CAE -SYSTEMS IN SCIENTIFIC RESEARCH" // Universum: технические науки : электрон. научн. журн. 2021. 6(87). URL: <https://7universum.com/ru/tech/archive/item/11836>. DOI - 10.32743/UniTech.2021.87.6.11836
12. Tokhirov A.I. "USING THE GRAPHICAL EDITOR "КОМПИАС 3D" in teaching computer engineering graphics" // Universum: технические науки : электрон. научн. журн. 2021. 7(88). URL: <https://7universum.com/ru/tech/archive/item/12076>. DOI: 10.32743/UniTech.2021.78.8-3.12076
13. Tokhirov A.I., Marasulov I.R. "CONTROL MODELS AND INFORMATION SYSTEM OF COTTON STORAGE IN THE CLUSTER SYSTEM" // Universum: технические науки : электрон. научн. журн. 2021. 11(92). URL: <https://7universum.com/ru/tech/archive/item/12486>
14. Azamjon Ibrohim ugli Tokhirov, "TECHNOLOGICAL PROCESS DEVELOPMENT USING CAD-CAM PROGRAMS", "Science and Education" Scientific Journal, June 2021. URL: <https://openscience.uz/index.php/sciedu/article/view/1561>
15. Toxirov A'zamjon Ibrohim o'g'li, "METHODOLOGY OF TEACHING THREE-DIMEN MODELING USING THE PROGRAM "KOMPAS-3D"", EURASIAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH Innovative Academy Research Support Center, URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.4718298>
16. Marasulov Islombek Ravsjanbek o'g'li, Tohirov A'zamjon Ibrohim o'g'li, "THE IMPORTANCE OF AUTOMATION OF COTTON RECEIVING SYSTEM", EURASIAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH Innovative Academy Research Support Center, URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.4898919>
17. Toxirov A'zamjon Ibrohim o'g'li, "QUALITY IN MODERN MANUFACTURING ENTERPRISES THE ROLE OF ROBOTOTECHNICS AND AUTOMATED ELECTRICAL INSTRUMENTS IN PRODUCTION", EURASIAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH Innovative Academy Research Support Center, URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.4968770>

18. Islombek Marasulov Ravshanbek Ogli, & Toxirov Azamjon Ibrohim Ogli. (2021). A ROLE OF MECHANICAL ENGINEERING IN MECHATRONICS. JournalNX - A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal, 824-828. Retrieved from <https://journalnx.com/index.php/nx/article/view/1690>